

Ознаки нововиявленої обставини (newly discovered evidence): практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2024

Дата публікації: 2024-02-19

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/oznaky-novoviyavlenoi-obstavyny-newly-discovered-evidence-praktyka-verkhovnoho-sudu-ta-ievropejskoho-sudu-z-prav-liudyny/>

Відомості про автора

Берназюк Ян Олександрович

д.ю.н., професор

Анотація

Відповідно до ч. 2 ст. 361 КАС України підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є, зокрема, істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Схожий механізм встановлений у ст. 90 Закону України «Про адміністративну процедуру», яка передбачає, що особа має право подати заяву про перегляд адміністративного акта за нововиявленими обставинами, якщо, зокрема, стали відомі істотні для справи обставини, що не були встановлені адміністративним органом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Практика Верховного Суду стосовно зазначеної підстави перегляду судового рішення була сформована, серед іншого, у постановках від 15 серпня 2019 року у справі № 815/894/13-а та від 21 жовтня 2019 року у справі № 1316/954/2012, в яких такою підставою Суд визнав наявність витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян та лист Галузевого державного архіву Державної прикордонної служби України відповідно.

Схожий висновок Верховний Суд зробив в ухвалі від 19 січня 2022 року у справі № 826/15723/17 за позовом ТОВ та фізичної особи до Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Відділу державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Печерського району у м Києві про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити дії.

Згідно з позицією Верховного Суду, висловленою у постанові від 2 травня 2023 року у справі № 420/20522/21, нововиявлені обставини згідно з ч. 2 ст. 361 КАС України - це юридичні факти або докази, які спростовують факти, що покладено в основу судового рішення та відповідають таким ознакам:

1. існували на час розгляду справи;
2. об'єктивно не могли бути відомі заявникові на час розгляду справи та подані ним до суду, в тому числі, шляхом ініціювання питання їх витребування судом;
3. характеризуються істотністю для розгляду справи (врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте).

Не можуть вважатися нововиявленими обставини, якщо вони встановлюються на підставі доказів, які не були своєчасно подані сторонами, та, відповідно, такі обставини не можуть бути підставою для нового перегляду судового рішення, яке набрало законної сили; певні процесуальні недоліки розгляду справи

судами, зокрема неповне встановлення фактичних обставин справи, не можуть, за загальним правилом, вважатися нововиявленими обставинами.

Крім того, у постанові від 20 лютого 2020 року у справі № 815/6834/15 Верховний Суд сформулював правову позицію, відповідно до якої, якщо рішення у справі впливає на захист важливого суспільного інтересу, зокрема, відновлення законності при вирішенні соціально значущого питання щодо планування, забудови та розвитку території на місцевому рівні, то перегляд рішення у такій справі, яке набуло законної сили, без наявності достатніх підстав, зокрема, у силу помилкового віднесення обставин до нововиявлених, суперечить принципу правової визначеності. Суд також зазначив, що інститут перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами вже по своїй природі передбачає конфлікт між принципом «правової визначеності» та «правом на справедливий суд», але останній (з урахуванням того ж принципу «правової визначеності», в аспекті чіткості судового процесу та винятковості переліку і вимог до обставин, що можуть виступати як нововиявлені) має пріоритет.

Схожий висновок Верховний Суд зробив у постанові від 14 травня 2019 року у справі № 826/14797/15

Загальноприйнято вважати, що нововиявлені обставини («newly discovered evidence» або «newly discovered circumstances») - це докази, які існували на момент початкового судового розгляду, але були виявлені після завершення судового розгляду та можуть бути використані як підстава для нового судового розгляду.

Важливою у цьому питанні є практика Європейського суду з прав людини.

У справі «Желтяков проти України» (заява № 4994/04, п.п. 42-43) Суд повторює, що право на справедливий розгляд судом, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, повинно тлумачитися в контексті Преамбули Конвенції, яка, серед іншого, проголошує верховенство права як частину спільного спадку Договірних Держав. Одним із основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, який, *inter alia*, вимагає, щоб, коли суди остаточно вирішили питання, їхнє рішення не ставилось під сумнів («Брумареку проти Румунії» (*Brumarescu v. Romania*) [ВП], заява № 28342/95, п. 61-62). Цей принцип передбачає повагу до остаточності судових рішень та наполягає на тому, щоб жодна сторона не могла вимагати перегляду остаточного та обов'язкового судового рішення просто задля нового розгляду та постановлення нового рішення у справі. Відступи від цього принципу є виправданими лише тоді, коли вони обумовлюються обставинами суттєвого та неспростовного характеру («Рябих проти Росії» (*Ryabukh v. Russia*), заява № 52854/99, п. 52).

У справі «Христов проти України» (заява № 24465/04, п.п. 33-34) Суд також звернув увагу на те, що принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою - домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження, і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини. Отже, у справі, що розглядається, Суд має визначити, чи органи влади здійснювали свої повноваження розпочати та провести екстраординарну процедуру перегляду судової постанови таким чином, щоб забезпечити, наскільки це можливо, справедливую рівновагу між інтересами відповідної особи та необхідністю підтримання ефективності системи судочинства («Нікітін проти Р.» (*Nikitin v. R.*), заява № 50178/99, п. 57; «Савінський проти України» (*Savinskiy v. Ukraine*), заява № 6965/02, п. 23).

У справах «Праведная проти Р.» (*Pravednaya v. R.*, заява № 69529/01, п.п. 28, 32-34), «Лізанець проти України» (*Lizanets v. Ukraine*, заява № 6725/03, п.п. 33-35) та «Попов проти Молдови» № 2 (*Popov v. Moldova* № 2, заява № 19960/04) Суд звернув увагу на те, що процедура скасування остаточного судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами передбачає, що існує доказ, який раніше не міг бути доступний, однак він міг би призвести до іншого результату судового розгляду.

У справі «Мітсопулос проти України» (заява № 62006/09, п.п. 21-22) Суд зробив висновок, що перегляд і скасування рішення суду, яке набрало законної сили і підлягало виконанню, повинно ґрунтуватися на

«особливих і непереборних обставинах», а, у протилежному випадку, це суперечитиме принципу юридичної визначеності, закріпленому пунктом 1 статті 6 Конвенції.

У справі про перегляд «Х проти Чехії» (X v. The Czech Republic, заява № 64886/19) Суд, серед іншого, звернув увагу на те, що відповідно до п. 80 Регламенту Суду: сторона може, у разі виявлення факту, який за своєю природою міг би мати вирішальний вплив і який на момент ухвалення рішення був невідомий Суду та не міг обґрунтовано бути відомим цій стороні, звернутися до Суду із запитом про перегляд такого рішення. Суд зауважив, що для того, щоб запит про перегляд був прийнятий, всі умови, викладені у п. 80 регламенту, повинні бути виконані (McGinley and Egan v. the United Kingdom (перегляд), № 21825/93 та 23414 /94, п 36; Bugajny and Others v. Poland (перегляд), № 22531/05, п. 26, Mindek v. Croatia (перегляд), № 6169/13, п. 17). За дуже конкретних обставин цієї справи виникає питання, по-перше, щодо того, чи оскаржений заявницею факт «був невідомий ЄСПЛ», коли було ухвалено рішення; друге питання стосується застосовності вимоги щодо прийнятності про те, що новий факт «не міг обґрунтовано бути відомим» заявниці; третя відповідна умова полягає у тому, що новий факт «за своєю природою міг мати вирішальний вплив» (поряд із тим, що юридична визначеність має переважати, якщо залишаються сумніви щодо того, чи новий факт дійсно мав вирішальний вплив на первинне рішення суду).

Окрема думка судді Верховного Суду від 2 лютого 2024 року у справі №826/20288/16 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116740883>)

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)